

תוכן עניינים

1	מבוא
2	חלק ראשון: מטרת חקיקת חוק תובענות ייצוגיות
2	פרק ראשון: המצב המשפטי ששרר טרם חקיקת חוק תובענות ייצוגיות
4	פרק שני: מטרות ורציונליים שעמדו מאחורי חקיקת חוק תובענות ייצוגיות
4	המטרות המפורשות בחוק
6	מטרות נוספות שאינן מפורשות בחוק
8	פרק שלישי: המטרה האכיפתית של החוק כגורם שהשפיע על מקדמי ומנסחי החוק
8	קידום המטרה האכיפתית באמצעות הרתעה
9	הגנה על זכות או אכיפה
10	המטרה של הפיצוי והמטרה של האכיפה כנגזרת של הגוף הנתבע
11	פרק רביעי: יתרונותיה של התביעה הייצוגית מול הסכנות שבה
11	יתרונות התביעה הייצוגית
12	חסרונות התביעה הייצוגית
14	חלק שני המגמות בהגשת תביעות ייצוגיות
14	פרק ראשון: ממצאים
17	פרק שני: התיקונים בחוק
17	האיזון בין האינטרס הציבורי לעודד תובענות ייצוגיות לבין המגמה של הגשת תביעות סרק
18	התיקונים בחוק
21	חלק שלישי: התובענות הייצוגיות לאחר התיקונים בחוק
21	הממצאים
22	תרומת הפסיקה לצמצום תובענות סרק ייצוגיות
23	חלק רביעי: משפט משווה
23	אנגליה
23	ארה"ב
23	האיחוד האירופי
24	סיכום
25	מקורות

מבוא

התובענה הייצוגית מהווה צורת התדיינות חדשנית, העומדת בניגוד לגישה האדברסרית המקובלת במשפט הישראלי. בניגוד לשיטה האדורסרית, במרכזה של התביעה הייצוגית עומד סכסוך כלכלי, נטול צביון אישי. במקום העיקרון המשפטי המבטיח לכל אדם את יומו בבית-המשפט, מתנהלת התביעה הייצוגית בשם מספר רב של תובעים אנונימיים, שחלקם אינו יודע כלל על קיומה של התביעה, שהוגשה גם בשמו. בעוד שבשיטה האדברסרית ההליך נשלט ע"י הצדדים, הרי בתביעה הייצוגית יוצא ניהול ההליך המשפטי מידי הצדדים ונשלט על-ידי משפטנים: עורכי-דין ושופטים. בעוד ההליך האדברסרי מתנהל תוך עימות חזיתי בין גרסאות שונות של צדדים מסוימים, במטרה לעשות צדק אישי, הרי מטרת מסגרת התביעה הייצוגית היא לעשות צדק קואופרטיבי קבוצתי. בדר"כ הנטייה היא לסיים הליך זה בפשרה הוגנת כלפי כלל בעלי העניין המעורבים. להכרעה בתובענה הייצוגית יש השלכות במישור הגלובלי וברמת המקור, משום שהקבוצה התובעת היא גדולה, ולהכרעה בתביעה הייצוגית יש לא אחת תוצאות חלוקתיות המשפיעות על השוק בכללותו.¹

ככלל התובענה הייצוגית נועד לקדם שני אינטרסים חשובים: האחד, מתן תרופה ליחידים שנפגעו ושאלמלא התביעה הייצוגית היו נמנעים מלהגיש תביעה בשל סכומו הזניח של הנזק, והשני, אינטרס הציבור – שביסודו מונח הצורך באכיפת הוראות החוק.

על הדואליות של התובענה הייצוגית לקידום הן אינטרסים של הפרט והן אינטרסים ציבוריים עמדה השופטת חיות בעניין תנובה,² כאשר קבעה כי התובענה הייצוגית היא "כלי משפטי המאפשר מימוש של זכות תביעה אישית באותם המקרים אשר בהם אין ליחיד כדאיות או יכולת להגישה. כמו כן התייחס בית המשפט בפסיקתו לחשיבותה של התובענה הייצוגית בקידום האינטרס הציבורי, בהיותה כלי משפטי המסייע באכיפה יעילה של החוק, והמרתיע בעלי שליטה והון הסומכים על הפסיביות של היחיד והמנצלים לרעה את כוחם, תוך פגיעה בקבוצות לא מאוגדות שונות כגון צרכנים או משקיעים בניירות ערך. חשיבות נוספת הנובעת להליך התובענה הייצוגית עליה עמד בית המשפט, נוגעת לכך שיש בהליך זה כדי למנוע ריבוי תביעות ולחסוך במשאבים שיפוטניים וגם מבחינה זו תורם מוסד התובענות הייצוגיות את תרומתו בהיבט הציבורי"³

מטרתה של עבודה זו היא לבחון את התובענה הייצוגית, ולברר האם במצב דהיום משמשת התובענה הייצוגית בעיקר כמכשיר צרכני או בעיקר כמכשיר אכיפתי.

העבודה תחולק לארבעה חלקים.

החלק הראשון יעסוק במטרות החוק במועד חקיקתו.

הפרק הראשון יפתח בתיאור קצר של המצב המשפטי ששרר טרם חקיקת חוק תובענות ייצוגיות.

הפרק השני ינסה לבחון את המטרות והרציונליים שעמדו מאחורי חקיקתו של החוק.

הפרק השלישי יעסוק בשאלה עד כמה שימשה המטרה האכיפתית של החוק כגורם שהשפיע על מקדמי ומנסחי החוק.

¹ רע"א 3126/00 מדינת ישראל נ' א.ש.ת. ניהול פרוייקטים וכוח אדם בע"מ, פ"ד נז(3) 220, 236-237 (2003)

² ע"א 10085/08 תנובה - מרכז שיתופי נ' עזבון המנוח תופיק ראבי ז"ל (פורסם בנבו, 04.12.2011)

³ שם סע' 21

הפרק הרביעי יעמוד על יתרונותיה של התביעה הייצוגית מול הסכנות שיש בצורת תביעה מיוחדת זו. יתרונות וחסרונות אלו תומצתו בפרשת קשת באופן הבא: מחד, התביעה הייצוגית מגנה כאמור על אינטרס הפרט, אשר למרות שנפגע נמנע מלהגיש תביעה, בשל שיקולי עלות תועלת. בנוסף התביעה הייצוגית מקדמת את האינטרס הציבורי לאכוף את הוראות החוק, שאליהן מתייחס חוק תובענות ייצוגיות. לתביעה הייצוגית ערך מרתיע מפני הפרת החוק, והיא מהווה בלם כלפי גוף העושה שימוש לרעה בכוח הנתון בידיו, ומפר "רגל גסה" את הוראות החוק, תוך פגיעה בקבוצה גדולה של אנשים, מתוך הנחה שמשיקולי עלות תועלת הוא לא יתבע. בנוסף התביעה הייצוגית גורמת לחיסכון במשאבים ומונעת ריבוי תביעות. למרות יתרונותיה יש לתביעה הייצוגית גם חסרונות, ובעיקר חשש לשימוש לרעה במכשיר התביעה הייצוגית לשם הגשת תביעות סחטניות, תוך פוטנציאל לפגיעה ביחיד הקבוצה, בנתבעים ובמשק כולו.⁴

החלק השני של העבודה יעסוק בתקופה שמחקיקת החוק ועד היום

הפרק הראשון יאתר את הנתבים בהם התפתחה התביעה הייצוגית, מאז חקיקת חוק תובענות ייצוגיות. בתאריך 18 ביולי 2016 נחקק תיקון מס' 10 לחוק תובענות ייצוגיות, העוסק בעיקר בשינויים ביחס להליך ההסתלקות במסגרת תובענה ייצוגית, וזאת במטרה להתמודד עם תביעות סרק. תיקון מס' 10 קובע כי טרם אישור בקשת הסתלקות יבחן בית המשפט האם התובענה הראתה עילת תביעה לכאורה (ולכן לא הייתה בגדר תביעת סרק) וכן את התועלת שהביאה הגשת התובענה לחברי הקבוצה (ר' סעיף 16 לחוק). בנוסף בתאריך 8 ביולי 2018 תוקנו תקנות ביהמ"ש (אגרות) אשר הטילו חובת תשלום אגרה על הליך התובענה הייצוגית. הפרק השני יעסוק בתיקונים אלה בחוק ומטרתם.

החלק השלישי של העבודה ינסה ליתן תמונת מצב להיום

הפרק הראשון יעסוק בהשפעת התיקונים הנ"ל של החוק על הגשת התביעות הייצוגיות הפרק השני ינסה לברר האם התיקונים בחוק כאמור לעיל, הביאו לשינוי בשימוש בחוק לצורך המטרה הצרכנית לעומת השימוש בחוק לצורך המטרה האכפתית.

החלק הרביעי יעסוק במשפט משווה

חלק ראשון : מטרת חקיקת חוק תובענות ייצוגיות

פרק ראשון: המצב המשפטי ששרר טרם חקיקת חוק תובענות ייצוגיות

התביעה הראשונה בה נדונה האפשרות לתבוע תביעה ייצוגית, נדונה בשנות השישים של המאה הקודמת בעניין פרנקישה⁵. באותו עניין בקשו התובעים לייצג 43 אנשים נוספים, כשהמכנה המשותף לכל התובעים היה מעשה מרמה של הנתבעים כלפיהם, אשר לא שלמו לתובעים כספים עבור סחורות שנמסרו להם. מבחינה דיונית הוגשה התביעה על בסיס תקנה 29 לתקנות סדר הדין האזרחי⁶, שקבעה כי אם

⁴ ע"א 2967/95 מגן וקשת בע"מ נ' טמפו תעשיות בירה בע"מ 151-אח', נא(2) 312 (1997).

⁵ ע"א 86/69 פרנקישה פלצאינדוסטרי מרקלה ושות' נ' אורל רבינוביץ ו-3 אח', כג(1) 645 (1969).

⁶ תקנות סדר הדין האזרחי, תשכ"ג-1963 פורסם ק"ת תשכ"ג מס' 1477 מיום 6.8.1963 עמ' 1869.